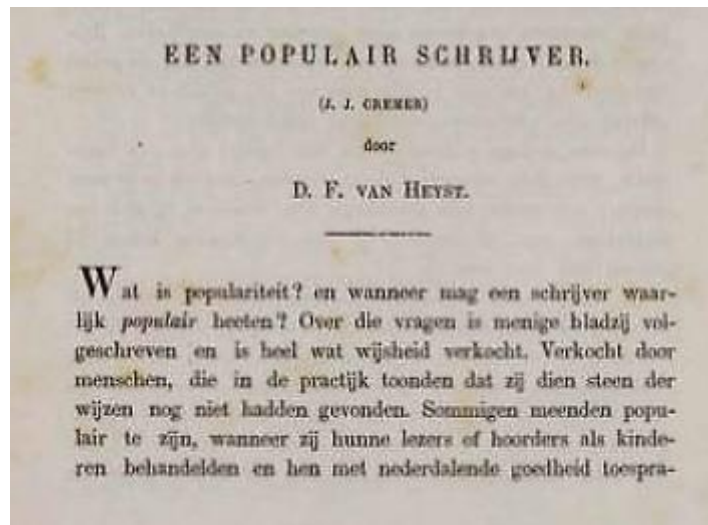

Het leeskabinet, augustus 1878. P. 120-126.

D.F. van Heyst – Een populair schrijver (J.J. Cremer).

ken, terwijl zij het noodig rekenden van de eenvoudigste dingen nog eene verklaring te geven. Zij schenen in het *volk* niets anders dan een onbeschaafde, domme menigte te zien, en de op die wijze betoonde minachting werd met onverschilligheid beloond. Anderen meenden, dat men als volkschrijver en volksredenaar nooit vergeten mocht te leeren en te stichten. Hun verhaaltrant was het zilver, waarmee de bittere pil werd omkleed, doch dat zilver hield zoo slecht en zat er zóó dun op, dat de medicijn er niets dragelijker door werd. Men vond hen vervelend en duldde hunne werken alleen uit achting voor hunne persoonlijkheid.

Het is door die mislukte proeven gebleken, dat zij die waarlijk *populair* willen zijn, zich niet zoo zeer een bepaalden kring van lezers of hoorders dienen te kiezen, dan wel zich op zoodanige wijze moeten uitdrukken, dat zij personen van gezond verstand en gewone beschaving weten te boeien. Wie waarlijk *populair* wil zijn, moet aan *allen* toebehooren.

Hoeveel verschil van meening er op dit punt ook besta, zeker is het dat de man, wiens portret wij in deze aflevering van *Het Leeskabinet* hebben opgenomen, in den ruimsten zin van het woord *populair* geworden is. Hij behoort werkelijk aan allen, aan het geheele Nederlandsche volk! In de prachtige salon (wanneer daar ten minste de Fransche of Engelsche romanciers de Hollandsche taal niet geheel verdrongen hebben) is een roman van Cremer als »Anna Rooze" of »Dokter Helmond" gezocht, en in de nederigste burgerwoning doen de eenvoudige, maar meesterlijk gepenseelde tafereelen uit den Over-Betuwschen boerenstand in menig oog een warmen traan opwellen. En vooral wanneer gij ooit het geluk hadt een voordracht van den genialen Schrijver bij te wonen en gij liet dan uw oog gaan over die stampvolle zaal, waar de verschillende standen der maatschappij vertegenwoordigd waren, — dan behoeft gij er niet aan te twijfelen of Cremer *populair* was: of hij aan *allen* toebehoorde!

Jacobus Jan Cremer, zoon van Alexander Cremer en Louise Nagel, werd op 1 September 1827 te Arnhem geboren. Van zijn 10^e tot zijn 15^e jaar genoot hij het onderwijs op de kost-

school van den heer Roodhuyzen te Oosterbeek, terwijl zijne ouders niet ver van daar, namelijk te Driel, een buitengoed: »De Oldenhoff» bewoonden. Hij gevoelde groote neiging voor de schilderkunst, en kwam van 1844 tot '46 onder de leiding van »den schilder van Wolfhezen» F. H. Hendriks te Oosterbeek. Tegelijkertijd legde hij zich echter op de letterkunde toe, en met hoeveel vrucht dit geschiedde zou in 1850 blijken, toen hij met zijn eersten roman »De lelie van 's Gravenhage» optrad. Terzelfder tijd toonde hij zijn talent als schilder en exposeerde hij op de Rotterdamsche tentoonstelling van 1850 een groot boomrijk landschap, dat zeer werd geprezen. Niettegenstaande hij dus ook op dat gebied succès had, wijdde hij zich toch allengs geheel aan de letterkunde. Zijne eerste Over-Betuwsche novelle was »Wiege-Mie» (1850), de eersteling van een serie van meesterstukjes, welke den grond tot zijn roem hebben gelegd. Nadat hij in 1852 gehuwd was met Johannette Louise Brouerius van Nidek, schreef hij gedurende zijn vijfjarig verblijf te Loenen $\frac{1}{2}$ Vecht, een groot aantal novellen en tevens zijn tweeden roman »Daniel Sils,» (2 dln. 1855). In 1857 vertrok hij naar 's Gravenhage, zijne tegenwoordige woonplaats.

Eene volledige lijst van Cremers werken acht ik hier misplaatst. Een dorre opgave van titels heeft weinig aantrekkelijks, vooral als de lijst buitengewoon lang is, zooals hier het geval zou zijn. De voornaamste geschriften zullen wel aan mijne lezers bekend zijn. Behalve de reeds genoemde groote romans, schreef hij »Anna Rooze» in 3 dln. (1867); »Dokter Helmond en zijn vrouw» in 2 dln. (1869); »Hanna de fraule» in 2 dln. (1872); »Tooneelspelers» in 3 dln. (1876).

Zijne kleinere verhalen zijn deels in den Over-Betuwschen tongval en deels in onze gewone taal geschreven. Tot de eerste soort behooren bijv. »Het Pauweveerke,» »Bruur Joapik,» »'t Blinkende Hoantje,» »Oan 't kleine Rivierke,» »Grietje op 't Hönigsarf» enz. enz. Tot de tweede soort: Een vijftal verhalen onder den titel van »Een Reisgezelschap,» »Kees Springer in en buiten de kerk,» »Portretten,» »Arme Samuel,» »De koffievrouw,» »Fabriekskinderen,» »Tijs de smid» enz. enz.

De meeste van Cremers romantische werken zijn vroeger

afzonderlijk in het licht verschenen, doch de *eenige volledige uitgave*, welke er van bestaat, is indertijd ondernomen door den heer P. van Santen en wordt thans naar diens dood voortgezet door den heer D. Noothoven van Goor te Leiden. Wat deze editie niet weinig aanbevelenswaardig maakt, is dat de Schrijver-zelf al wat er in voorkomt nog eerst aan een nauwkeurige correctie of liever *herziening* heeft onderworpen. Hij heeft »de moeilijke taak aanvaard en het snoeimes zeer krachtig ter hand genomen; en thans” (zoo zegt hij verder in zijne voorrede voor het eerste deel) »ofschoon gaarne erkennend, dat het zwakke geenszins gespierd, of het verouderde nieuw is geworden, zoo heb ik toch rust bij de gedachte dat na mijn dood geen brave vriend de lastige taak voor mij zal behoeven op zich te nemen, terwijl ik er mij in verheug dat mijne werken nu zijn geworden: zoo goed als ik ze geven kon.”

Dus niet alleen in *volledigheid* maar ook in zuiverheid van taal en stijl overtreft deze uitgave al de vroegere. Allen, die de letterkunde beoefenen, zullen weten hoe men meestal na verloop van jaren veel te berispen heeft in hetgeen men vroeger schreef. Niet altijd is men echter in de gelegenheid de noodige wijzigingen en verbeteringen aan te brengen, hoezeer men dit ook wenschen zou en dat dit nu hier geschieden mag is, én voor den Schrijver én voor zijne lezers, een groot voorrecht.

De »Romantische Werken” worden uitgegeven in ongeveer twaalf deelen à f 1.50 het deel (of 60 afleveringen van 30 cents) terwijl een fraai photographisch portret het eerste deel versiert. Om de zaak nog aantrekkelijker te maken ontvangen de intekenaars een prachtige staalgravure, naar een schilderij van Israëls als premie, met het recht om de pendant voor een geringe prijs er bij te koopen.

Waarlijk, wie tegenwoordig de verzoeking om boeken te koopen weerstaat, heeft een taai karakter en is niet gemakkelijk te overreden!

Dat een uitgever een zoo gewichtige onderneming als de hier genoemde op touw heeft durven zetten, en er ook geen berouw over behoefde te gevoelen, pleit in hooge mate voor des Schrijvers populariteit. De meeste romans leest men slechts

eën enkele maal, maar die van Cremer bezitten, evenals die van Van Lennep, de eigenschap om ons tot een herhaalde lezing uit te noodigen. En waardoor bezitten zij die eigenschap? Doordat zij als het ware bestaan uit aaneengeschaalde, uitvoerig bewerkte genrestukjes, welke men gaarne, elk op zich zelve, bij herhaling bekijkt en bewondert.

Men heeft wel eens de opmerking gemaakt, dat Cremer grooter is als novellist, dan als romanschrijver; dat zijn kracht minder in de conceptie, in de consequente uitwerking van een bepaald plan gelegen is, dan wel in de *détails*. Vrij algemeen is men het dáárover eens, dat deze auteur in het karakteriseeren van sommige personen, in het schilderen van enkele tafereelen, niet licht zal geëvenaard worden. Blader de drie deelen van »Anna Rooze» door en telkens zult gij eene bladzijde ontmoeten, die onweerstaanbaar uwe aandacht trekt, hetzij gij het oog wendt naar dien jongen advokaat, die zoo moedig de zaak van de arme Hanneke Schoffels verdedigt en de Preventieve gevangenis bestrijdt, hetzij gij u vermaakt met dien verwaanden dominé Haverkist. Als laatstgenoemde voor het eerst van zijn leven aan de Boompjes te Rotterdam komt en dan met goedge pedanterie een Rotterdammer, die daar al sinds jaren heeft gewoond, attent maakt op het prachtige vergezicht over de Maas — bewondert gij dan Cremers menschenkennis niet?

Als gij in »Dokter Helmond en zijn vrouw» den tragischen afloop minder gelukkig acht, als overdreven en onnoodig, — dan zult gij toch moeten toestemmen, dat die gepensioneerde kapitein, de papa van het jonge vrouwtje, met zijn toespraak bij Helmonds huwelijk, als het ware uit de werkelijkheid gestolen is! En hij niet alleen maar verscheidene der nevenpersonen! Eén enkele trek, één enkel woord — en in levende lijve staan zij voor ons!

Nooit verveelt onze Schrijver iemand met lange zedepreken, maar toch heeft ieder verhaal een onmiskenbaar zedelijke strekking.

Ik sprak daar straks van het Over-Betuwsche dialect, waarin sommigs novellen geschreven zijn. Met dat dialect staat Cre-

mers uitnemend talent voor de voordracht in het nauwste verband. Zoo in het algemeen beschouwd, zou men kunnen vragen of het wel wenschelijk is, in een taal te schrijven, die niet iedereen even gemakkelijk lezen kan. Wie het beproeft is van een goede reussite stellig niet zeker. De meeste menschen willen bij hun lectuur verschoond blijven van eenige inspanning; het lezen moet van zelf gaan. Daarom is het de vraag of Cremers Over-Betuwsche novellen wel zóóveel opgang zouden gemaakt hebben, als de Schrijver zijn persoonlijke hulp niet had verleend, en zijne papieren kinderen niet zelf bij zijne landgenooten had geïntroduceerd. Door deze introductie leerde het publiek ze eerst recht kennen en liefhebben. Door zijn voordracht weet hij ieder tafereel in een zóó helder licht te plaatsen, dat de geringste kleinigheid wordt opgemerkt en van gewicht blijkt te zijn. Niets gaat nu meer verloren; alles krijgt leven en kleur! De vreemde taal wordt in zijn mond muziek, waarnaar men niet moede wordt te luisteren. Die Over-Betuwsche boeren en boerenmeisjes — zijn ze ook wat geïdialiseerd en wat fijngevoeliger of beschaafder dan in de werkelijkheid — zij krijgen door zijn voordracht een duidelijke, tastbare gestalte; zij worden personen van vleesch en bloed.

De novelle, waarin Cremer het meest door zijne voordracht heeft geschitterd, is ongetwijfeld. »Het Pauweveerke», de geschiedenis van dien trotschen boer, die in het dierbaarste wat hij bezit, getroffen wordt. Is het Hannes Balders niet zelf in al zijn hoogmoed, als hij zijn armen broeder Arie toesnauwt; als hij op zijn rijkdom pocht, of zoo recht statig met de zweep in zijn chais de voorhijngangers groet? Wie lachte niet hartelijk als de dwaze rijkaard aan eene voorname Engelsche familie geparenteerd wil zijn — maar wie kon ook een traan weerhouden, als de rampzalige vader jammert bij het lijk van het door zijn schuld gestorven kind! Waar de voordracht grappig moet wezen, zal geen komiek op het tooneel het verbeteren, zooals de toast van den Burgemeester in »Bella Roel» en of ook een tragische scène tot haar recht komt zullen zij weten, die »Grietje van 't Hönigsarf» hoorden voordragen en getuige waren van 's meisjes angst voor den dood, na de voorspelling van »'t gele wief.»

Cremer is voor dramatisch kunstenaar in de wieg gelegd. Van hem kan elke tooneelspeler van beroep nog ontzachtelijk veel leeren.

De eerste maal dat ik hem een voordracht hoorde houden, was niet in het Over-Betuwsch dialect. Hij droeg — het is jaren geleden — te Amsterdam enkele gedeelten uit »Arme Samuël» voor, maar nooit zal ik den indruk vergeten welke die piano-les, de rid naar het concert in de vigilante en het concert in »Felix» toen op mij maakten. Het was of men de ten tooneele gevoerde personen allen voor zich zag.

Die voordrachten hebben Cremers populariteit krachtig bevorderd. Geheel Nederland kent hem! Zooals ik reeds zeide: hij behoort aan allen! Men bewondert hem — men heeft hem lief!